

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

САНДЫҚ СУРЕТТЕР РЕВОЛЮЦИЯСЫ**Салыкова Сауле Саламатовна***saule.salyk@mail.ru*

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 2-курс магистранты,
Ғылыми жетекшісі, т.ғ.д.,проф. – Байдабеков А.К.,
консультанта п.ғ.к., профессор Садықова Ж.М.,

Біз көрнекі әлемде өмір сүріп жатырмыз. Бүгінгі сыныптағы студент - теледидар, бейнеойындар, әлеуметтік желілер сияқты оқиғаларды баяндау үшін бейнелейтін технологиялармен қамтылған оқушы. Смартфон және әлеуметтік желілер платформалары сияқты технологиялық әзірлемелер әркімнің қолындағы бейнелерді жасауға және тұтынуға мүмкіндік берді. Жиі дәйектелген ғалым Пренски (2001): «Бүгінгі орта статистикалық колледж түлектері өз өмірінің 5 000 сағатын оқу үшін өткізді, бірақ 10 000 сағаттан астам бейнеойындарды (20 000 сағат теледидар көруді айтпағанда)» (2-бет). Осы деректерге сүйене отырып, Пренски "бүгінгі студенттердің барлығы компьютердің, бейнеойындардың және Интернеттің цифрлық тілінің" тасымалдаушылары "(2001а, 2-бет), сондықтан оларды" цифрлық аборигендер "деп атау орынды сияқты. Зерттеу орталығының ағымдағы деректері Пью зерттеу орталығының жаңа буынының ұқсас сипаттамаларын анықтады. Хабарламада айтылғандай, жасөспірімдердің 45% -ы желіде үнемі орналасқандығын айтады (Anderson & Jiang, 2018, б. 2). Бұл деректер әсерге шамадан тыс ұшырағандығын айғақтағанына қарамастан, бұл ұрпақты «цифрлық аборигендер» деп атау үшін әлеуетті негіз болып табылады, кейбір ғалымдар бұл ықпалға ұшырау сыни тұрғыдан түсіндіру және бейнелеу қабілетіне тең емес; бұл қабілет визуалды сауаттылық деп аталады [1]. Мысалы, Фелтен (2008) суреттер ортасындағы өмір мен оларды түсіну қабілетінің арасындағы алшақтықты көрсетті:

Бейнелерге бай әлемде өмір сүру, алайда, оқушыларының табиғаттан көрнекі сауаттылықтың күрделі дағдыларына ие екендігін білдірмейді, сондай-ақ үнемі тыңдау адамды сыни талдауға немесе музыка жасауға үйретпейді. Оның орнына, көзбен шолу сауаттылығы мәдени маңызы бар бейнелерді, объектілерді және көрінетін іс-әрекеттерді түсіну, жасау және пайдалану қабілеттілігін қамтиды ". (60-бет.)

Бұл дәлелді қолдау үшін Брумбергер (2011) зерттеу жүргізіп, «жалпы, бұл студенттер суреттердегі нақты мысалдарды оқи алмайды» (37-бет). Брумбергерді зерттеу 2009 жылы Вирджин технологиялық институтының 485 студентіне жүргізілген сауалнамадан құралған [2]. Сұрақтар әртүрлі болды, бірақ студенттердің технологияларды пайдалануына, сондай-ақ олардың көрнекі сауаттылық дағдыларының деңгейін бағалаудағы дағдылары мен қиындықтарын өзіндік бағалауына қатысты болды. "Жоғары білімде визуалды сауаттылық дағдыларын үйрету бойынша тұрақты түрде кеңейіп келе жатқан әдебиеттер болғанымен (Felten, 2008), студенттердің визуалды сауаттылығының жалпы дағдыларын өлшейтін бірнеше зерттеу ғана жарияланды (Arneson & Offerdahl, 2018; Arslan & Nalinci, 2014; Brumberger, 2011) [3]. Оқушылардың көрнекі сауаттылық дағдыларына формалды оқытудың әсерін зерттейтін зерттеулер аз емес (Холлмен, 2014; Linenberger, & Holme, 2014; E, 2010, Мэттьюс, 2015, 1-2 бет).

Палмер мен Мэттьюс айтқан визуалды сауаттылықтың жалпы дағдыларын өлшеуге бағытталған зерттеулерді одан әрі дамыту қажеттілігі бар. Сондықтан аталған зерттеуші осы зерттеулердің дамуын дербес пән ретінде көзбен шолу сауаттылығына баса назар аудара отырып, ДГ бойынша оқу бағдарламасын әзірлеп, жүргізу және тиімділікті өлшеу әдісін ұсына отырып қолдады. VL оқу жоспары ерекше маңызды, себебі

«коммуникациялық және ақпараттық революция өз табиғаты жағынан империалистік көрнекі мәдениеттің қалыптасуына әкелді» (Avgerinou, 2009, б. 32) жаңа студент көзбен шолып бейнеленген, бірақ білім беру тәсілі көбінесе бұрынғыдай болып қалды, яғни негізінен вербалды сауаттылыққа шоғырланған.

«Педагогтар оқыту мен оқытудың барлық түрлері қарым-қатынасты көздейтінін және қарым-қатынас енді ауызша немесе жазбаша сөйлеумен шектелмейтінін мойындаулары қажет» (Avgerinou, 2009, б. 32). Сыныптағы жаңа ортаны қарау кезінде бейнелерге толы әлемде жетістікке жету үшін оқушылардың дағдыларын нығайту тәсілі ретінде көзбен шолу сауаттылығын зерделеу қажет. Көрнекі нәрсені қарапайым жасау оқушылардың көрнекі құралдарды таңдауға сыни тұрғыдан келуіне кепілдік бермейді ". Ричард Соль Вурман өзінің «Ақпараттық дабыл» [4] атты кітабында бүгінгі бұқаралық ақпарат құралдарына толы ортада ақпаратта кемшілік жоқ дейді. Бізге жетпейтін нәрсе - түсіністік "(Дэвис, 2017, п. 181). Сондықтан көрнекі ақпарат жасау үшін құралдар беріп қана қоймай, осы жаңа ортада бағдарлану үшін қажетті көрнекі және сыни ойлау дағдыларын дамыту қажет.

"Пайымдау сөзден ерте келеді. Бала сөйлей алмай тұрып қарап, біледі "(Бергер, 7-бет). Өмірдің басым бөлігі біздің көріп отырғанымызға негізделген, алайда тілді үйренгеннен кейін уақыттың басым бөлігі жазба сауаттылыққа арналады. Кейбіреулер мәтіндік риторика туралы білетіндіктен, олар «терезеден шынайы әлемге көзқарас» иллюзиясын жасау үшін визуалды құралдарды пайдаланатын визуалды риторика туралы онша хабардар болмауы мүмкін дейді (Гурри және т.б., 102-бет). Бұл көрнекі материалды мәтіннен гөрі қарқынды қабылдауға мәжбүр етеді және көрнекі сауаттылық дағдыларының болмауымен бірге көрнекі материалдар туралы пайымдауларды тұмшалауға болады (Gurri et al. 102).

«Неврологтар енді мидың бейнені 150 миллисекунд бойы жіктеп, түсіне бастағанын біледі» (Аркон, р. 76). Бейненің пайда болуы мен оған реакцияның арасында уақыт жоқ, сондықтан суреттен сыни тұрғыдан шеттетуді үйрену және оның мағынасын түсіну бұл реактивті медиа әлемінде өте маңызды. Ақпараттың толып кетуі басым болуы мүмкін, сондықтан «Гофманға (Goffman, 1974) сәйкес, аудитория өзінің өмірлік тәжірибесін белсенді түрде жіктейді және оған мағына беру үшін ұйымдастырады» (қараңыз: Rodriguez & Dimitrova, 2011, р. 49) «ментальды карталар» (Rodriguez & Dimitrova, 2011, р. 49).

Фреймдер теориясы - бұқаралық коммуникацияның тағы бір дәстүрлі теориясы, 1970 жылдары жаңалықтар ақпаратты қалай ұсынады және аудитория оларды қалай түсінеді.

Энтман (1991, цит. по Rodriguz & Dimitrova, 2011, р. 49) «жаңалықтар фреймдері екі деңгейде болады деп болжады: ақпаратты өңдеудің ментальды сақталған принциптері (аудитория фреймдері) және жаңалықтардың өзінің сипаттамасы (жаңалықтар фреймдері)» (Rodriguez & Dimitrova, 2011, р. 49). Осылайша, адамдардың жаңалықтарды қалай түсінетіні осы жаңалықтардың қалай ұсынылғанына байланысты

- жаңалық фреймдері - және олардың ақпаратты қалай өңдейтіні - аудиторияның фреймдері. Көзбен шолып фреймдеу - фрейминг теориясындағы олар ұсынатын фреймдер тұрғысынан суреттерді бағалайтын бағыт.

Көрнекі бейнелер, мәтін сияқты, фреймдеу құрылғылары ретінде жұмыс істеуі мүмкін, өйткені олар түрлі риторикалық құралдарды - метафораларды, бейнелерді, символдарды пайдаланады, олар проблеманың немесе оқиғалардың мәнін графикалық түрде беруге арналған. Осы қаражатты қолданудың арқасында маңызды идея түсінікті болып, басқа идеяларға қарағанда жеңіл есте қалады. (Энтман, 1991, цит. Родригес және Димитров бойынша, 2011, 51-үй)

Жаңалықтар көрінісіне қолданылатын шеңберлерге кескіндерді сыни талдауға арналған құралдардың жоқтығы қосылады, «Біз күн сайын өзімізді қоршаған экрандардағы қозғалмайтын және қозғалмалы кескіндерді көріп қана қоймай, жаңа құралдар кәдімгі адамдар үшін бұрынғыдай кескіндерді жасауды, айла-шарғы жасауды және алмасуды жеңілдетеді» (Little et al. 44). Бұл экрандар алдында өткізілген уақытпен бірге осы ұрпақтың анықтаушы сипаттамасы болып табылады.

Экрандарда өткізілген уақыт адамдардың қоршаған ортаны қабылдауына да әсер етуі мүмкін.

Өсіру теориясын қазіргі заманғы түсіндіру арқылы сандық ортаның адамдарға әсерін болжауға және бағалауға болады. Өсіру теориясы - бұқаралық коммуникацияның дәстүрлі теориясы.

Өсіру теориясы - бұл бұқаралық коммуникациялардың дәстүрлі теориясы, ол БАҚ-тың ауыр пайдаланушыларына және олардың ықпалына назар аударылады. Бұл теорияны Жорж Гербнер 1960-шы жылдардың аяғында жасады, "Культивацияны талдау қайталанатын тарих модельдерінің, бейнелер мен хабарламалардың әсерінің салдарына негізделеді.

Біздің өсіру процесі теорияларымыз теледидардың динамикасын біздің ғасырдың ерекше және басым мәдени күші ретінде түсінуге және түсіндіруге тырысады "(Gerbner, 1998, p. 191). «Теледидарды көру үшін көбірек уақыт өткізетіндер шынайы әлемді ойдан шығарылған теледидар әлемінің кең тараған және қайталанатын жолдауларын бейнелейтін түрде қабылдауы ықтимал» (Morgan & Shanahan, 2010). Студенттердің күнделікті өмірінде экрандардың барлық жерде болуы олардың шындықты қабылдауын өзгертуі мүмкін. «Ұғым белгілі бір түрдегі мақсаттары бар институттардың белгілі бір типтері хабарламалардың белгілі бір түрлерін жасайтын символдық ортадағы өмір ұжымдық сананың белгілі бір түрлерін өсіру (қолдау, сақтау және қоректендіру) үрдісіне ие» (Morgan & Shanahan, 2010) [6]. Адам экрандық әлемде неғұрлым көп өмір сүрсе, соншалықты оның шындығын анықтайды.

Өсіру теориясының ең танымал мысалдарының бірі қоғамдағы зорлық-зомбылық қылмыстарды қабылдау болып табылады:

Маккарти [5] жүргізген Gallup зерттеуі АҚШ-та зорлық-зомбылық қылмыстар деңгейінің төмендеуінің күрт үрдісін анықтады. Табиғи жағдайда қылмыс деңгейінің 1993 жылғы 80 пайыздан 2014 жылы 20 пайызға дейін төмендеуін әлеуметтік қоғамдастық мүшелері сезінеді деп күтуге болар еді. Яғни қоғамдастық ішіндегі қауіпсіздік табиғи түрде артып, адамдар қылмыстан қорқатын болады. [5] Бірақ сол зерттеуде АҚШ тұрғындарының қылмыс статистикасын түсінуі шын мәнінде қарама-қайшы болғаны хабарланды. Көпшілік қылмыс деңгейі өткен жылдармен салыстырғанда өсті деп есептеуге бейім. (Alitavoli & Kaveh, 2018, 4-5-бет)

Сондықтан қылмыс алдындағы қорқыныш елдегі қылмыс деңгейінің қалай төмендейтіні туралы нақты деректермен емес, БАҚ-тан не көруге болатындығымен байланысты. Теория ықпалға баса назар аударылғанына қарамастан, көзбен шолып сауаттылық дағдысы адамдарға тұтынатын БАҚ туралы неғұрлым хабардар болуға және, демек, оларға БАҚ-тың ықпал ету дәрежесін азайтуға көмектесетін тұжырымдаманы қарастырдым.

Осыны негізге ала отырып, халық арасында визуалды сауаттылықтың жетіспеушілігі проблемасын шешу үшін материалдарды беру әдісін әзірлеу қажеттігін түсіндім. Бастапқыда графикалық дизайнның дәстүрлі ортасынан шыққан кезде, қосымшаны және веб-сайтты әзірлеу жақсы идея болып көрінді, тіпті кітаптар мен веб-сайттардың жұптары да, тіпті қосымша шындықты пайдалана отырып та. Алайда, жоғары білім мен колледжде оқытуға деген қызығушылығым мені қазіргі таңда кіммен, атап айтқанда Z ұрпағымен ең көп араласатыным туралы ойландырды.

Сондықтан, бұл студенттерді экрандар алдында ең көп уақыт өткізетін ұрпақ ретінде тарту үшін мен өз өмірімде кездесетін нәрселермен көзбе-көз сауаттылықты байланыстыратын оқу бағдарламасын әзірлеуім керек болды. Көрнекі сауаттылық бойынша осындай оқу бағдарламасын іске асырудың бір жолы жоғары білім болып табылады, онда студенттер өз мансабын бастауға дайындалады.

Нақты сабақ өткізу арқылы осы студенттермен жұмыс істеу тәсілін қарастыра отырып, мен Айова штатының университетінде үздік курс ретінде осы пәнді оқытуға өтінім

бердім. Алайда, мен ұсынған пәннің сипаттамасы мен атауы студенттерді қызықтыруға жеткіліксіз болғандықтан, пән алынып тасталды. Дегенмен, мен оқу бағдарламасын әзірлеуді жалғастыруды шештім, себебі оған деген қажеттілік әлі де бар. Бұл жолы мен оқыту әдістемесіне тереңдеп, көрнекі сауаттылықты қалыптастыру үшін қажетті дағдылардың графикалық дизайнның дәстүрлі курстарында оқып-үйреніп жатқанын зерттей алдым. Осылайша, алдымен басқа оқытушылардың сыныпта визуалды сауаттылық әдіснамасымен не істейтінін білуім керек болды.

Қолданылған әдебиеттер

1. Визуалды сауаттылық журналы 30 (2) 1-19. <https://doi.org/10.1080/23796529.2011.11674687>
2. Бергер, А. (2012). Seeing is believing: Визуалды байланысқа кіріспе (4-редактор). Нью-Йорк, Нью-Йорк: McGraw-Hill Education.
3. Бергер, J. (1972). Көрү тәсілдері. Лондон, Ұлыбритания: Би-Би-Си.
4. Дэвис, М., & Аң аулау, J. (2017). Көрнекі байланыс дизайны: жобаның тұжырымдамасына күнделікті тәжірибеде енгізу.
5. Дикссон, D. D. & Worrell, F. C. (2016). Сыныптағы Summative қалыптастырушы және Бағалау. В теориясы Практика, 55 (2), 153-159. <https://doi.org/10.1080/00405841.2016.1148989>
6. Эмануэль, Р., Наубайшы, К., & Challons-Lipton, S. (2016). Әрбір американдық білуі тиіс, Мәдени сауаттылықты дамыту, АҚШ бейнесі бағалау. Визуалды Сауаттылық журналы, 35 (4), 215-236. <https://doi.org/10.1080/1051144X.2016.1278089>

УДК 721.021

ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ИНФРАСТРУКТУРА ЭКОГОРОДА В КАЗАХСТАНЕ

Таурбаева Сана Қалибекқызы

S_kalibekova@mail.ru

Магистрант 2-го курса

ЕНУ имени Л. Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Научный руководитель – Т. Самуратова

Экологическая инфраструктура это динамичный комплекс взаимодействующих между собой природных, природно-антропогенных и искусственных объектов и систем, предметов и явлений, обеспечивающий условия сохранения среды жизни человека (городской и пригородной сред, окружающих человека).

Экологическая инфраструктура является первостепенным фактором, поддерживающим и сохраняющим городскую среду, поэтому обеспечение ее высокого качества — важнейшая задача человечества [1].

Естественная природа с ее ресурсами является наиболее ценным фактором обеспечения существования всех живых организмов, создания высококачественной среды жизни. Человек в современном городе существенно отдален от естественной природы и окружен искусственной средой, степень искусственности которой постоянно возрастает. Между тем в первую очередь ресурсы естественной природы, не созданные трудом человека, поддерживают жизнь людей. К ресурсам природы относятся все природные объекты и явления, использовавшиеся в прошлом, используемые в настоящем и намечаемые для использования в будущем, которые способствуют поддержанию условий существования